ВОЛЬНАЯ БЕЛАРУСЬ

Цэна асобнаго № 15 кап.

Умовы падпіскі на 1917 год.

За 1 м.	За 2 м.	За 3 м.	За 4 м.	За 5 м.	За 6 м.	За 7 м.	За 8 м.	За 9 м.
1 р.	2 р.	3 р.	4 р.	5 р.	6 р.	7 р.	8 р.	9 р.

Падпіска прымаецца толькі с 1-го чысла кожнага месяца.

Перамена адрэсу—50 коп. Пры зьмені адрэса конча прыкладаць стары адрэс.

Рукапісы павінны быць чытэльна напісаны і толькі з аднаго боку паперы. Кепска перапісаныя рукапісы ні чытацца, ні друкавацца ні будуць.

На ліставаньня, перасылку рукапісаў і іншыя адказы-павінны прыкладацца маркі.

Газэта палітычная, эканамічная і літэратурная.

Год выданьня I.

Адрэс рэдакцыі і адміністрацыі: Мінск, Захараўск. 18

Умовы друку абвестак:

(На IV боку газэты) за 1 радок шпальту 40 к. за 2 рад. 80 к. за кожны раз.

Асобам, шукаючым прэцы — 1 руб. за 3 радкі за адзін раз.

№ 18. 1917 г. Серада Выходзіць двойчы на тыдзень. 6 верэсьня 1917 г. № 18.

Цэркаў і дэмакратыя.

Як ведама на Сьвятка, 15-га жніўня, у Маскве распачаліся пасядзэньня усерасійскага цэркоўнага сабору. С прычыны гэтага украінская газэта «Н. Рада» пытае: «Якую пазіцыю займуць там прэдстаўнікі нашае украінскае—колісь-то аўтокефальнае цэркві? Ці напамятае ім дзень Усьпення лепшых часоў рэлігійнага жыцьця, што квітнела ў нашых манастырох і цэрквах, калі хрысьціянства адно што запановало на Русі? Ці напамятае ім дзень Усьпення пра слаўныя традыцыі брацтваў?..» С такім запытаньнем можна зьвярнуцца і да нашага беларускага духавенства, цэркоўная мінуласьць каторага аднакая с украінскаю, і каторыя маюць сваіх прэдстаўнікаў на саборы. Але не, мы пэўна ведаем, што рэакцыйны, анцібеларускі склад нашага духавенства пакорліва пойдзе за маскоўскімі павадырамі, ні успамятаюць свае маткі-Беларусі, ні заікнуцца яны пра беларусізацыю цэркві, пра пабажэнства у роднай мові і ніхто з іх ні падбае, каб здаволіць рэлігійную патрэбу народу нашага у яго матчынай, Богам даванай мові, каб даць яму кнігі сьвятога пісаньня у роднай, зразумелай гутарцы. Гэтага яны ні зробяць, у гэтым мы пэўны, а праз тое—ні будзям замінаць мёртвым хаваць сваіх сьмярцьвяцоў,—і лепш памяркуем аб тым, як дэмакратыя павінна дапасавацца да цэркві, чаго яна можа дамагацца ад яе і на што спадзявацца. Знаёмства с жыцьцём народу паказвае, што цэрква народу патрэбна, атэізм, няверье горада яго ні крануліся; ён с цэрквою лічыцца, яе патрэбуе, бяз яе абыйсьціся ні можа, да яе йдзе і шукае сабе уцехі. Значыць, цэрква істнуе, абысьці яе моўчкі нельга, з ёю трэба рахавацца, трэба найці пэўны грунт сваіх адносін, як да самае цэркві, так і да яе прэдстаўнікаў.

Ні таркаючыся таго, калі цэркаў на Беларусі была вольная, калі яна абараняла інтарэсы народу і стаяла на варці нашых нацыянальных патрэб, змагаючыся с палёнізацыей нашай старонкі праз каталіцтва, будуючы школы, закладаючы братцтвы, арганізуючы грамадзянства,—мы бачым, што разам с прылучэньням нашай айчыны да маскоўскага царства, беларускае духавенства папала ў бабілонскі палон царскага панаваньня, хутка там агоўталася і праз соткі гадоў дабрахвотна насіла кайданы самадзяржаўнай улады. Пад залезнай апекай сьвецкай ўласьці, цэркаў акамянела, жывое жыцьцё тут спынілася, памёрла і ні здавальняла патрэб веруючых. За гэты час яна ні стварыла нічога ні ў літэратуры, ні ў навуцы, ні ў запытаньнях грамадзянскага, або дзяржаўнага будаўніцтва, за што-б яе можна было успамянуць добрым словам і хоць крошку апраўдаць тыя злачынствы, якія чыніла яна грамадзянству, патураючы тым зладзействам, што выробляла ні ведаючае межаў і ўстрымацьня крывавае самадзяржавіе. Там, дзе жыў, хадзіў і вучыў епіскап Тураўскі, Кірыл, там, дзе колісь гарэлі агнём праўды і справядлівасьці сьветачы нацыянальнай культуры, асьветы—брацтвы, там цяпер маліліся за распусьнікаў, гвалтоўнікаў, забіўцаў, там с крыжам ў руках, з малітваю на вуснах і палохаючы пякельнай пакутай упарта даводзілі, што німа ўласьці, калі ні ад Бога, што беднасьць, зьдзек і верхаводзтва багатых станаў над бедным, працоўным народам ёсьць воля міласэрднага Бога! Гдзе ўзяць словы, каб выказаць усю агіду і зьнявагу тым, што гэта рабілі? Чыё сэрца ні сьцісьняцца жалем, хто ні адхіліць вачэй сваіх ад гэтых служкаў цемры, гвалту і грамадзянскай ніспраўядлівасьці?!

Рэвалюцыя скінула самадзяржавіе, яна разарвала і тыя кайданы, у якіх вякамі трымалася цэркаў. Цэркаў стала вольная, але духавенства апынулась саўсім ніпадгатованым да новага жыцьця. Прывыкшы да цемры, іх вочы балюча адчуваюць раптоўна пахлынуўшы сьвет вольнасьці і с ністрымалаю сілаю іх цягне назад, асабліва у нас, на Беларусі.

Тым часам, рэвалюцыя учынілася, воля настала, і хто хоча жыць, той павінян дапасаваць сваю чыннасьць да новага ладу. Парваліся кайданы, валтузіўшыя вольны поступ грамадзянства і яго духоўных сіл. Цэркаў адтрымала магчымасьць самаазначэньня і можа пачаць новую эру свайго жыцьця. На маскоўскі сабор зьехалісь ні адні біскупы і манахі, ні толькі духавенства; да развагі пытаньняў цэркоўнага адбудаваньня павалены і прэдстаўнікі простых людзей, парахвіян. Вось яны і павінны, ні чакаючы і ні спадзяючыся на пачын з боку духавенства, адразу сказаць ім, што, хоць яны у Маскве, але жывуць ў дваццатым сталецьці і—ў час рэвалюцыйны. Пастыры павінны ведаць, а калі ні ведаюць, дык павінны ўразумець зараз-жа, нібаўна, што сацыяльнае і палітычнае

Апаведанне без назвы.

Гаронім-лясьнік.*]

I.

Есьць і паны, што шануюць пасты,—на ўсіх—грэх людзям парэкаці. У Энскім замку, напрыклад, дык, мабыць, і ў пятніцу посьцяць, бо што тыдня, ў чацьвер, ловіцца рыба да панскага столу. Татулька наш, як скарбовы рыбак і кіраўнічы ў рыбацтві, пачынае зьбірацца на рыбу яшчэ с папядзелка. Каб потым ня кошкацца ды ня тачыць, як той кажа, гарачкі па часі, дык ён загадзе ўжо спраўляе начэнне, аглядае ўсе тоні ды склікае патрэбных людзей. А ў чацьвер, яшчэ шэраю гадзінай, прыходзіць да нас Гаронім-лясьнік, назірач у скарбовым рыбацтві.

Ахрышчан Гаронім іначай, а гэтак завецца умоўна, з ласкі першага попа у нашай парахвіі і вось з якога прыпадку.

Ужо адным зьяўленнем на сьвет нарабіў ён клопату ў хаці. Дый радзіўся ён неяк саўсім ніўспадзеўкі. Прынамсі, нябошчык бацька яго, дык, мабыць саўсім ня чакаў, ці Бог яго ведае, бо так зьдзівіўся, мэрам хто сьвіснуў яго зьнячэўку кулаком па патыліцы. Пачуўшы крык дзіцяці, ён увесь сьцепануўся, кіўнуў барадою, якбы валаючы кагось да сябе у сьведкі, пасьміхнуўся ды сказаў:

—Ага, чалесьнікі абваліліся...

Каб доўга ня вэдзгацца ды ня траціцца дарма, дык бацька на заўтра ранютка устаў, нагатаваў сяго таго для пачастунку, паклікаў зараз кума с кумою, сунуў ім у рукі пляшку гарэлкі, лусту хлеба с сольлю ды выправадзіў борздзінька хрысьціць да попа у клебанію. Аб імю й забыліся. Вось поп і пытае: «Якое-ж бажаецця даць імя дзіцяці?» А даляй, разгарнуў сьвятцы, пашмараваў пальцам па друку ды й кажа: «На сягодня значыцца Нікіфора, патрыярха константынопальскага. Дык мо‘—Нікіфор хай будзе імя яму?» запытаў ён, пазірнуўшы па куму праз чорныя акуляры. Кума была, як той кажа: «цяраз плот, ў агарод—нарву сабе мяткі; а хто хоча мяне ўзяць—запытайся ў маткі». Імя ёй спадабалася--яна аж пасьміхнулася з радасьці,—так яно далікатна і хораша зычэло з вуснаў сьвяшчэнніка. І загадзе ужо цешылася думкай, што вот, моў, прыдзя да дому, зложыць хорашынька губкі ды на запытанне родных, тоніньна, па-панску адкажа: Нікіпар. Тут яна крыху папярхнулася, але ня зьвярнула увагі. А на вуліцы, па дарозі да хаты, колер грэцкага імя стаў прэнтка ліняць і аблазіць, і на запытанне стрэчных—як дражняць хрышчонага?—кума ўжо сарамліва хавала вочы ды паціху адказвала: Мікіпар. Дома-ж да рэшты зблуталася і стала, як слуп, сярод хаты. «Вотаж, небажаткі... Ва імя Ойца й Сына!... саўсім забыла»... чуць ня плакала яна, зьбянтужаная, ды цярабіла, нешта мармычучы, хвартушок у руках. Забыць-жа яна ня забыла, але слабая галоўка яе так перакруціла нізнаёмае грэцкае імя, што язык ня варочаўся вымовіць. Яго вымовіў кум. Ен дзесь затрымаўся па вуліцы і скрыпнуў дзьвярыма у той момант, як кума, стоючы на мейсцы, чырвоная ад бяды і сораму, напружала апошнія сілы, каб як выцягнуць с памяці гэтае запансьлівае панскае імя. «Нічыпар!» гукнуў кум: «ну, вот то дальбог-жа, Лючыпар,—спытайце хоць попа»... На хрысьцінах усе войкнулі і замятусіліся. Кабеты усплясьнулі рукамі ды захрысьціліся. Нябошчык Сьцёпка Банюта падняў голаў, мэкнуў, ды нешта хацеў сказаць, але нічагутка ня сказаў, а толькі выпмаргнуў капшук спад паясьніцы ды стаў набіваць люльку, увесь трасучыся. Матка ўсхапілася, зірнула людзям у вочы, уся затраслася, як ліст, зьбялела, енкнула ды схілілася зноў на пасьцель, абамлеўшы. Ушчухаўся гоман, крык, прычытання... Тым часам, бацька схапіўшы кума с кумою, рынуўся з імі да попа.

— Зьмяні імя, панойча! завалаў ён, упаўшы на калені. Зьмілуйся над намі! Лючыпар па нашаму—чорт, самы большы д‘ябал у пеклі...

Поп—хвала яму—пя стаў перавучваць, мабыць скеміў чым справа запахла, ды адказаў гэтак:

— У паперах—нельга перапра́віць. Там ніхай яно стаіць, як стаяло, а вы—клічце яго Гаронім.

Яшчэ й досі людзі ня адважваюцца кпіць з гэтага, а с трывожным пачуццям містычнага жаху апаведаюць таёмна, на вуха, пра гэта здарэнне. А тагды быў час ніспакойны,—вярнулі людзей на праваслаўя. Татулька расказваў, што сам ён у той час, яшчэ маладым хлопцам, ехаў раніцай с поля,—папары зябліў каля ельніку, як яго запынілі на грудку, каля крыжа, ды павалалі да попа. Увесь грудок быў усыпан народам. Там, пасярэдзіні, стаялі сталы пад белымі абрусамі, а каля сталоў два попы у рызах. Абапал—народ на каленях, а навокала—казакі вярхом на канях с пікамі у руках і стрэльбамі за плячыма. Мужчыны маўчалі; кабеты хрысьціліся, гаварылі пацяры да паціху плакалі, бо за лямэнт і прычытанне казакі хвасталі нагайкамі. Тым часам, дзеці, трымаючы у зубох дудкі, з разбітых касьцельных арганаў, бегалі па вуліцы ды гралі. Труна с сьвятым Пабіянам стаяла тут-жа на грудку, на зямлі. Некія паны, с блісчастымі гузікамі, с цэшкамі на шапках, падыходзілі да труны, нешта мацалі, шапталіся ды рагаталі. Ксяндза,—дык таго арыштавалі, пасадзілі ў буду ды павязьлі да Мінску ў вастрог, як казалі. «Такога страхоцьця», дадаваў татулька: «ня было яшчэ на сьвеці». Народ перапалохаўся. Старыя жанке прыгатавалі сьмяртэльныя сарочкі, паабвязвалі голавы белымі хусткамі ды з жахам чакалі антыхрыста. Казалі што прыедзе ён адзін на самакаці, бяз коняў, і будзе мець постаць афіцэра у сіняй шынелі, с чырвонаю, як жар, барадою і с цьвікам на лбе. Усім, хто пакарыцца яму, дык ён загадае пацалаваць сабе руку і, каб аддзяліць верных ад няверных, увабье кожнаму у лоб па цьвіку. А тым часам людзей вярнулі на праваслаў‘е. Дзеля гэтага падводзілі да попа чалавек па дзесяць, ставілі на каленькі ды, загадаўшы падняць па два пальцы уверх, спавядалі. На заўтра зганялі прычашчацца. Татульку, дык, адзін поп пахваліў нават за тое, што ён завецца Юрка. «Тѣ там,» казаў ён: «всё—Пряпцись, Габрусь да Карусь, а у тебя имя хорошее,—искони русское и... православное»...

II.

Лясьнікуе Гаронім даўно. Доўгія вусы яго ужо пасівелі і зьвіслі наніз, як у Тараса Бульбы на малюнку. Тым часам, ня звык ён да службы і ня зжыўся з ёю. Здаецца яму, што дачасна ён лясьнікуе і ня моцна сядзіць на гэтай пасадзі. Бог яго ведае чаму,—сэрца яго з некай містычнай упартасьцю, подчас найбольшай цішы і пакою, пачынае дрыжаць і баяцца, што раптам рашчыніцца хата, панойдуць людзі,—закрычаць, загалдзяць, як жыды у сваёй школі, і зьляціць ён с пасады, як голая галка з гнязда. Ато зьявіцца нехта страшэнны, выскаліць зубы ды, пасьміхнуўшыся, скажа:

— Як семаш, Ягомосьць! А ці ні час табе лахі пад пахі,—га? Ці ні пара, кажу, выбірацца ад

*) Гляд. № 1.

жыцьцё кіруецца цяпер ні рэлігіей і ні царквою. І зробяць яны ніпаправімую памылку, калі зноў аддадуць атрускі свайго уплыву на грамадзянства у рукі палітычнай улады ды зноў пойдуць ў палон дзеля спакойнага і тлустага жыцьця. Цэркаў павінна стаць нізалежнай і сама найсьці насустрэч вымогам часу. Гэта вымагаецца самым духам Хрыстовай навукі і заданьнямі царкві здавальняць рэлігійныя патрэбы людзей, а ні блутацца у палітычную і сацыяльную барацьбу. Ні ў змаганьні з народам, ні ў варунках цемры народнай, як гэта вялося да гэтага часу, ляжыць будучына і істнуваньне царкві.

Такім чынам, царква павінна быць нізалежнай ад гасударства і ня быць у яго на пэнсіі. Духавенства павінна шукаць сабе коштаў к жыцьцю там, дзе яно працуе; яго павінны падтрымоўваць тые, чые патрэбы яно здавальняе. Праўда, гэта патрэбуе працы, клопату і згоды з народам, за тое выграе чыстата, сьвятасьць і уплыў рэлігійнай навукі. Гэта першае, другое—духавенства павінна-б, здаецца, само падбаць аб тым, каб рэлігія ні выкладалася ў школі, дзе на кожным кроку трэба стыкацца з навукай. Усім зразумела, што ў гэтых спатканьнях больш непрыемнасьці для самой рэлігіі, як для навукі. Трэба дадаць, што да гэтага часу ні адна навука ў школі ні выкладалася так дрэнна, як закон Божы. Сьвяшчэннікі, выпаўняючы казённую павіннасьць, па сваёму гультайству і нідбаласьці, адносіліся да справы навучэньня быля як, абы пазбыцца, і часта, нагаварыўшы вучням процьму высокіх слоў, чынілі даносы, як на вучняў, так і на іх настаўнікаў. Усіх гэтых прыкрасьцяў можна ухіліцца, калі школы рэлігійнай навукі будуць залежыць ад дагляду самых законавучыцялёў згучна с парахвіянамі. Кепска стане навучаць сьвяшчэннік,—яго ухіляць, а калі добра, дык усім спадабаецца і мецьіме заслужоную хвалу і пашану.

Цяпер, калі усю зямлю спадзяюцца адабраць і перадаць у рукі таго, хто на ёй працуе, было-б саўсім ні дарэчы, каб у першую чаргу ні адабраць і ні перадаць народу тых зямель, каторымі валодаюць нашыя манастыры і цэркві. На што ім землі, калі яны павінны трымацца на кошты веруючых і першым чынам турбавацца а спасеньні, а ні аб зямных дастатках. Трэба прызнацца, што нашы манахі мелі ні кепскі густ, навыпрашваўшы, ў час цемры народнай, лепшых мейсцовасьцяў пад блакітным небам. Кажам,—у час цемры, бо цяпер бадай што на сьвеці ні знайдзеш такога добрага пана, каб ён, дзеля спасеньня свае грэшнае душы, пааддаваў гэтыя цудоўныя мейсцы па берагох вазёр, чыстых крыштальных рэчак, на вясёлых, прыгожых узгорках, дзе пабудаваны і красуюць цяпер манастыры. Жывучы ў такіх пекных мейсцовасьцях, ні лёгка адарвацца думкай ад зямлі і падацца да неба трудна і даць веры, што зямля «юдоль плачу и печали,» як любяць прымаўляць манахі. Усе гэтыя землі патрэбны ні манахам, каторыя выракаюцца усяго зямнога і нават ні аднаму працоўнаму люду ў асобку, а усяму грамадзянству. Там павінны быць пабудаваны школы, бальніцы, прытулкі для пачэсных, заслужаных людзей і мейсца сапачынку працоўных, патомляных працай і турботамі грамадзян.

Такія думкі выклікае усерасійскі сабор праваслаўнага духавенства. Але трудна спадзявацца, каб сабор, нават пад націскам сьвецкіх прэдстаўнікаў, адважыўся самачынна стаць на гэты шлях чыннасьці ды пайшоў на сустрэч вымогам часу і патрэбам грамадзянства. Што датыча беларускага духавенства, дык можна напэўна сказаць, што яно выявіць сябе на саборы самым адсталым, нікультурным і рэакцыонным. Здрада нікому ні даруецца. Той, хто адрокся маткі свае, хто цураецца мовы і найменьня свайго, той ня можа быць добрым чалавекам: нічыстае сумленьне пастаянна дакарае яму, і ён нінавідзіць і гатоў задушыць таго, хто любіць і шануе тое, ад чаго ён адрокся. А адрокшыся свайго і прылучыўшыся да чужога, ён павінен ужо скакаць пад дудку таго, да каго далучыўся. І дапраўды, за увесь рэвалюцыйны час мы ні бачылі ні ядынага попа, ні ядынага праваслаўнага біскупа, хто-б выступіў на абарону інтарэсаў працоўнага народу і нашых нацыянальных патрэб і дамаганьняў. Ня тое мы бачым з боку каталіцкага духавенства. Там ні народ праганяе свайго пастыра, як гэта учыняюць нашы селяне с праваслаўнымі папамі,—ксяндзоў уціскаюць і скідаюць с пасадаў паны, землеўласьнікі і багатыры,—здраднікі нашага краю, перакінчыкі у палякі, і за тое, што ксяндзы звяртаюцца да народу с шчыраю душой, абуджаюць у ём нацыянальную сьвядомасьць, прышчапляюць любасьць і пашану да свайго роднага, беларускага,—за тое, што яны—беларусы.

Беларуская дэмакратыя павінна ўсё гэта цьвёрда запамятаць, і дамагаючыся свайго нацыянальнага і сацыяльнага вызваленьня, павінна умець адбіраць кукаль ад пшаніцы.

Я. Л-к.

Друк і жыцьцё.

Поўгадаўшчына рэвалюцыі.

26-га жніўня скончылася шэсьць месяцаў таму, як настала вольнасьць у Дзяржаві Расійскай. Шэсьць месяцаў назад рабочыя і салдаты растрэлялі векавую гідру самадзяржавія і над многапакутным краем нашым узышло яснае сонца свабоды. Успаміпаючы паўгадаўшчыну расійскай рэвалюцыі, «Новая Жизнь» піша: «Пад грукат гармат, у крыві і варяцтві сусьветнага жаху прышла да народаў Расіі доўга чаканая вольнасьць. Магутным рухам народнага паўстаньня і гневу скінуты старыя куміры і закладзен фундамэнт вялікага помніку усім пакутнікам у цяжкім змаганьні за ідэалы свабоды, роўнасьці і братэрства. Да славы і нісьмяртэльнасьці паклікаяы цені замучаных ў вастрогах, згінуўшых на шыбяніцах, растрэляных падманутымі дзяцьмі народа. Упісуюцца на аркушах гісторыі імёны дагэтуль забытых пакутнікаў, доўгім ключом ішоўшых у сьнягавыя абшары халоднай Сібіры...

У крывавым тумані сусьветнага жаху зьвялі маладзенькія кветкі нашай вольнасьці. Ня ведае наша рэвалюцыя сьвятаў. Молат вайны, у суворай постаці залезных полчышч, пад загадам гвалтоўнікаў, пагражае самым далікатным калівам нашых рэвалюцыйных кветак... Як мала пражыта, як многа перажыта!..

«Шэсьць месяцаў вольнага жыцьця», піша «Нова Рада»; «паказалі ні толькі веліч грамадзкага захвату, а і нізіны эгоістычнай натуры, што на першы зэс ставіць асобістыя ці гурткавыя інтарэсы, забываючы пра патрэбы кольлектыва,—забываючы, што с заняпадам яго пад вяліку небэзпеку выстаўляюцца і тыя, дарагія ёй інтарэсы. Гэта уносіць у жыцьцё дзяржавы такі хаос і бязладзе, у якіх нішчыцца самае разуменьне дзяржавы, ставячы пад запытаньне самыя здабыткі рэвалюцыйнага руху».

Акідваючы вокам гэтыя шесьць месяцаў бурлівага вольнага жыцьця, мы, беларусы, апрач агульных здабыткаў свабоды, нічога свайго уласнага, беларускага, ні бачым. Украіна і іншыя народы Расіі зрабілі за гэты час многа для адбудаваньня свайго нацыянальнага жыцьця, а мы ні здабылі сабе нічога сьветлага, ні утварылі нічога моцнага, дзе-б можна было супыніцца і сапачыць духам у гэты ніпэўны, жахлівы і крывавы час нашай гісторыі. Абшары нашай старонкі служаць арэнай крывавага змаганьня, нівы нашы здратаваны, сялібы зруйнованы, палавіна народу можа навекі адарвана ад роднага краю і параскідана у далёкай чужыні, рэшта, застаўшыся на мейсцы, ня ведае сёдня, што будзе заўтра.

Заможныя станы нашага грамадзянства, ці то спалёнізованыя, ці то абмаскаленыя, з заядласьцю апастатаў гатовы душыць і ганьбіць усё, што так-ці гэтак адзначаецца беларушчынай. Іх думкі і сэрца дабрахвотна зьвіняць кайданамі бабілонскага палону Масквы і Аршавы. Цёмнае, забітае падвойным уціскам селянства наша саўсім ні зачэплена нацыянальным рухам вызваленьня, нацыянальнае пачуцьцё пад стрэхай селяніна сьпіць яшчэ сном дзяцінства. За хібнасьцю прамысловасьці у краю, работнікі нашы, па-

гэтуль?...

Звычайна чалавек разважны й разумны, ён траціць даладнасьць і тарахціць, як папсованая машына, калі дзела таркнецца лясьнікоўства ці яго абавязкаў. І прышоўшы да нас, ён першым дзелам пытае: «Куды сёдні,—на вазёрыны ці ў Нёман?» А ўжо потым дае «пахвалёны», вітаецца ды з упрашаннем садзіцца на лаві. Распытаўшыся пра што-колячы, падсоваецца бліжай да лучніка (сьвяцільні),—паправіць агонь, паложыць корч, асьцярожна дастане ды памаленьку пачынае набіваць сваю люльку.

Яго люлька, ні ў жарты, варта увагі. Цікавыя рэчы, як і добрыя людзі, заслугуюць пашаны. Ня ўвалгаўся нехта, давёўшы, што ні людзі, а звычайныя рэчы пануюць на сьвеці, а чалавек у іх—найміт. Але брэша той, хто кажа, бытцым кожны з нас сам свае долі каваль. Нідавумства і жарты,—сказаў бы Гаронім. Хутчэй ты, мабыць, выкуеш сабе трасцу, ні шчасьця, калі ня адтрымаеш у спадшчыну малатка і кавадла. Але як-бы яно там ня было, а для нас даволі і таго, што кожная рэч мае ўласную вагу. У гэтым Гаронім праканаўся даўно, і сваёй люльцы наровіць, як маці дзіцяці. Курачы, напрыклад, ён трымае яе ні за цыбук, як зручней і звычайна трымаюць добрыя людзі,—а знізу за пыпцік, пад кадобчык ладоньню. Трымаючы за цыбук, ні заўсюды, бачыш, усьцяражэшся,—люлька прыпадкам можа зваліцца ды—крый Божа—разбіцца, а з гэтае люлькі, калі хочацця ведаць, курыў сам яснавяльможны пан князь. Гэта люлька, у свой час, прывяла Гароніма на новы шлях жыцьця і, дзякуючы ёй, ён знайшоў сабе іншую долю ды выйшаў у людзі...

III.

Ня радзіся красным, а радзіся шчасным.

Каб знацьцё чалавеку, дзе ён рыняцца ды ўстане бяз носу, дык-бы загадзе ужо паслаў там саломкі. А каб ведаць чалавеку, дзе яго доля гуляе, дык бы ня рыпаўся дарма, ня вандраваў-бы па беламу сьвету, а пабег-бы на сустрэч, распасьцёр-бы рукі, раставіў-бы ногі ды стаў-бы лавіць яе, леўку, як ловяць бабы курэй па надворку. Але ніхто ня знае, дзе яго доля спаткае, і часам натрапіш на лёс свой там, дзе страціш апошню надзею. Хіба ведаў Гаронім, што купляючы люльку, ён трапіў купіць сабе й долю?!

Да лясьнікоўства Гаронім гасаў па плытох і у хвалях Нёмна шукаў свайго шчасьця. Нёман ён ведаў, як гаспадыня уласныя ночвы, а ўсе сёлы, мястэчкі і вёскі па берагі Нёмна пералічваў па пальцах і пра кожнае апаведаў шмат розных цікавых гісторый. Вось у Шчорсах, напрыклад, дык ёсьць таемніца, а у тэй таемніцы—кнігарня. Штогодна пад новы год, а поўначы, загараюцца там ліхтарні ды зьяўляюцца людзі,—даўнейшае вяльможнае панства нашага краю. Блядыя, у чорных з белымі, палярынай, каўнярамі, старасьвецкіх убраннях,—яны ціха садзяцца круг столу, разгартаюць чорныя, с срэбнымі зашчэпкамі, кніжкі ды, аблёгшыся, моўчкі чытаюць, покі ня пачуецца лопат крыльляў і сьпеў пеўняў. Тагды ўсё раптам зьнікае,—і кнігарня, і людзі, і самае мейсца,—толькі блісьне агонь у паветры і пойдзе дымок да небёсаў. Адрокшыся ад веры продкаў сваіх і зьняважыўшы звычаі краю свайго, яны паддаліся чужынцам ды сталі с кніжкаў даводзіць, што Бога німа, а вера—шэльмоўства. Але пракляў іх Пан Бог з вісокага неба і зьніклі яны з нашай зямлі, як кампора, мэрам, даруйце, карова языком зьлізала. Толькі раз у год, на другую куцьцю, а поўначы, зьяўляюцца яны у розных мейсцох, па кнігарнях, на страх і навуку, дзеля вялікай спакусы усёй беляньнкай Русі, бо кожын, хто забажае, дык можа дайсьці да тэй таемніцы. Трэба толькі нікому нічота ня казаць, дачакацца новага году ды пайсьці да кнігарні а поўначы. Падышоўшы да дзьвярэй, трэ' стукнуць чучкамі трэйчы аб дзьверы і схіліць голаў на грудзі, а трохі счакаўшы, калі хопіць сілы і адважнасьці, набожна, як пацяры, пераказаць ось гэта: «пічэмся, лічэмся,—кудой нам пайці ў шыбкі, ў лыбкі, ў петровіцы, лебядовіцы? Сушчык, лушчык, шыка, брыка, пац!» Пачуецца рогат нялюдзкі, задрыжыць зямля, заблішчыць маланка і пойдзе смырод навакола. Потым паўстане сьмяртэльная ціша ды мэрам з нетраў зямліскі ці с тэй дамавіны пачуецца голас жалобны: «Апамятайся,—што робіш, сьмяртэльны?!» У гэты момант расчыняцца дзьверы, шугане табе сьвет с таемніцы і адтуль завалаюць хаўтурным сьпевам: «Проша да столу!» «Але ня дай Божа гэтага нікому», кажа Гаронім. «Хто прадасьць сваю душу ды пачне чытаць тыя кніжкі, дык засьне там навекі і ня ўстане ніколі, бо пра вошта піша у тых заклятых кніжках,—пра тое ня можна ведаць нікому на сьвеці.»

А вось пад Магільнай, каля Пясочнае, жыве на адзіноці старэнькі, сівы, як голуб, дзядуля. Дык ёй бачыў смерць—Чырвоныя боты, ды нават вальчыў з ёю. Як раз на Усіх Сьвятых, пад поўнач, нешта ня спалася дзеду. Зажыўшы табакі, сядзеў ён на печы ды пералічваў грошы, дастаўшы іх с кадаўбцом с падпечы. Аж раптам чуе—захісталася хата і ціха ўздымаецца ў верх. Глянуў—аж гэта сьмерць падняла хату знадворку, трымае аберуч, як скрынку, і чэрвоныя боты на прызьбі відаць. Дзед перахрысьціўся, дастаў с покуці грамнічную сьвечку і трымаючы яе, як поп крыжа, каля грудзяў,—трэйчы прамовіў: «Адступіся, шайтану,—бо я табе ў лоб запалю!» Даляй, сплюнуў у бок, праз плячук, і—нічагутка ня стала.

Гэты ж самы магілянскі дзед расказваў, чаму цяпер колас у збожжы такі тонкі й маленькі. Даўней колас выростаў ад комля да верху, Тагды людзі ня працавалі так цяжка і мала збыткоўна, бо хоць мала пасееш, многа нажнеш. Але грэшныя людзі, праз цяжкі учынак нягоднай, скупой на ялмужну кабеціну,—угнявілі бязмежную ласку літасьцівага Бога. Тая кабета цяжка абразіла Бога, завітаўшага да хаты к ёй у постаці жаброўнага дзеда. Толькі вялікая літасьць да катоў і сабак устрымала гнеў Боскі. Бог, вышаўшы с хаты кабеціны ў поле, узышоў на межу, узяў каліву жыта і хацеў сашмаргнуць яго колас зверху данізу, але падскочылі каты і сабакі, сталі выць, скавытаць і прасіць, лізалі рукі і ногі Богу і тым упрасілі Яго аставіць хоць шчопцю на іх горкую долю. Шкода стала бязмоўных стварэнняў,—злітаваўся Пан Бог і пакінуў на пражыцьцё ім столькі, сколькі трымаў коласу ў жмені...

У Ярэмічах жыве ярэміцкі Пабіян. Чалавек гэты, казаў Гаронім, слынны тым, што вялізны, як слуп і, ні пры вас кажучы, злодзей. Але крадзе ён толькі муку у суседзяў і то зьмерна,—гарчык, ні боляй. А як пападзецца на кражы, калі зловяць яго у засяку ці ў жорнах, дык ён ня ўцякае, ня зарэкаецца і ня клянецца, як іншы, што красьці ня будзе, а на прамілы Бог просіць, каб пасадзілі ў вастрог. «Бо ўсё ж роўна, ягомасьці, заўтра зноў пайду красьці,» адказвае ён ды спакойна ідзе на суд, гдзе трымае сябе, як варьят. Нікога ня слухае, а толькі круціць галавою і мармыча: «А ці я гэта ня казаў?»

А вот за Бакштамі жывуць літвіны. Іх мова інакшая і па-нашаму ні водзін гаварыць ня умея.

расьцярушаныя па гарадох Расіі, так сама ні варушацца. Дух адраджэньня ні крануўся іх апі званія. Адарваныя ад роднага грунту, яны парасківаліся па розных расійскіх ці польскіх арганізацыях і цалкам падпалі ўплыву ці то цэнтралізму, ці то большасьці захіснуўшай іх арганізацыі. Толькі пэўны лік дэмакратычнай інтэлігэнцыі ды салдацтва на фронці трымаюць белы штандар нашага руху... Сумная наша мінуласьць, нізаможна й сучаснасьць,—будзем жа спадзявацца, што так ня будзе далей; будзем спадзявацца, што справа адраджэньня нашага народу набярэ с часам сілы, павагі і значэньня, і мы сапраўды пабудуем вольнае жыцьцё беларусаў сярод вольных і роўных народаў.

Змаганьне за мір.

«Извѣст. Совѣт. Р. Деп.» пішуць: «Цяжкі выбух на ўсходнім фронці яшчэ раз падказвае нам тую праўду, што міру мы ні дабъёмся добрымі словамі... Хто хоча міру біз рабства—той ніхай усімі сіламі абараняе вольнасьць з узброеннымі рукамі. У гэты паграджаючы вольнасьці і родзіні мамэнт павіннасьць усіх грамадзян адхіліць усе іншыя справы і пажаданьня да тых пор, покі гэта найважнейшае заданьне ня будзе выпаўнена.»

Газэта «День» дадае, што пасьля забраньня Рыгі нямецкімі вайскамі, трэба паквітацца с лятуценьнем дабіцца замірэньня праз згоду і паразуменне з нямецкім народам. «Трэба сказаць цьвёрда, што ратунак айчыны—усенароднае паўстаньне проціў чужаземных гвалтоўнікаў. Змаганьне за мір—гэта значыць; вайна усім народам, усімі заходамі... Толькі усенароднае (паспалітнае) паўстаньне проціў чужаземных — гэрмана-аўстрыяцкіх гвалтоўнікаў—прынясе нам мір. Толькі яно нас выратуе.»

Тым часам у «Нов. Радзі» пішуць (С. Ефремов), што «змаганьне за згоду, за мір—цяпер выступае як грозны наступат гістарычнага прымусу. Скончыўшы вайну нібаўна, можна яшчэ спадзявацца выратаваць дзяржаву, хоць і з вялікім напружэньнем і труднашчамі. Вядучы-ж вайну «да канца», можна быць пэўным, што гэта будзе і канец дзяржаві...»

Падрахункі вайны.

«Дѣло Народа», на падставі падрахункаў капенгагенскага інстытута ізучэньня сацыяльных скуткаў вайны, так падлічвае мінімальныя страты за тры гады усіх ваюючых гасударстваў:

Забітых і раненых . . .	24.000.000
Адных забітых	7.000.000
Інвалідаў	5.000.000
Меньш стала радзіцца с прычыны вайны на	9.000.000

Ваенныя пазычкі усіх гасударст. дасьцігаюць 350 мільёнаў марак.

Калі-б з 7 мільёнаў забітых на вайне зрабіць пахавальную працэсію адна за другою, дык яна расьцягнулась-б на 14 тысяч кілёмэтраў—на працяг ад Парыжу да Владывастоку.

Нацыяналізацыя зямлі.

На аб'еднаўчым зьездзі расійск. сац.-дэм. партыі Рожкоў стаяў за нацыяналізацыю зямлі на тэй падставі, што «нацыяналізацыя [перадача распараджэньня зямлёю у рукі цэнтральнай ўласьці] боляй спрыяе варункам сучаснага мамэнту; а апарат таго, чыста палітычныя намяркаваньня, па думцы Рожкова, вымагаюць дабівацца нацыяналізацыі, бо тагды цэнтрабежныя сэпаратычныя дамаганьня, каторыя меліб грунт пры муніцыпалізацыі, страцяць сваю сілу».

Як ставіцца чэская дэмакрацыя да украінскага нацыянальнага руху.

Чэская сацыял-дэмакратычная газэта «Право Лiду» (права народу), якая выходзіць у горадзі Празі (у Аўстрыі) у № 209 памясьціла перадавую стацыю пад назваю «Да расійска-украінскай спрэчкі». У гэтай стацьці газэта піша:

«Расійская палітычная думка надта заражана цэнтралізмам і не разумее цэнтрабежных фэдэрацыйных дамаганьняў. У гэтым кірунку мы маемо дужа цікавыя пастановы кадэтскага і сацыял-дэмакратычнага (меньшавісткага) зьездаў. Гэтыя пастановы, хоць і ні дзеля аднакавых прычынаў, але ў поўнай згодзі зводзяць думку аб фэдэрацыі народаў Расіі да аўтанамізму ў адной дзяржаві».

Даляй «Право Ліду» стараецца знайсьці патайныя прычыны расійскага цэнтралізму:

«Украіна—гэта рай капіталістам. У царскай Расіі яна павінна была дастацца вялікарасійскаму капіталізму, як гэта адкрыта гаварыў перад вайною ідэалёг маскоўскага імпэрыялізму Струвэ, найболяй заўзяты сярод ворагаў аўтаноміі Украіны. Украіна дагэтуль ня мая свае буржуазіі, але хутка будзя яе мець. Аб гэтым добра ведая маладая вялікарасійская буржуазія і баіцца, каб у яе не адабралі гэты найважнейшы грунт яе разьвіцьця, найсмачнейшы кусок—Украіну».

І тыя самыя людзі—кажа даляй «Право Ліду»—якія маюць свае ўласныя інтарэсы ў прыгняцоньні Украіны, найболяй пішуць аб украінскім сэпаратызмі і аб «ударѣ въ спину революціи».

«Упартасьць расійскіх цэнтралістаў найперш за ўсё шкодзіць ім самым і прынясе шмат ліха; калі новая Расія ня вызваліцца зусім з няволі старога цэнтралізму».

Так піша газэта чэскай дэмакратыі, якую ніхто ня можа абвінаваціць у няпрыхільнасьці да вялікарасійскага народу. А піша яна так, бо ёй самой прыйшлося вытрымаць барацьбу з нямецкімі цэнтралістамі. А нямецкія і расійскія цэнтралісты, як і ўсе іншыя, гавораць аб сэпаратызмі як раз тагды, калі ім трэба пазбыцца панаваньня над слабейшымі народамі.

Ангельцы аб польскім пытаньні.

H. V. Brailsford (Г. Н. Брэйсфорд], вядомы прапагандзіст утварэньня посьля вайны «Лігі народаў», якая-б палюбоўна рэгулявала палітычныя і эканамічныя спрэчкі паміж народамі, на страніцах часопісі The polish rewiew (Польскі прагляд) у сваёй стацьці «Польша і ліга народаў» выказывая свае надта цікавыя пагляды на польскую справу, пагляды цікавыя і для нас, беларусаў. Пагляды гэтыя маюць асаблівую вагу дзеля таго, што яны адбіваюць у сябе думкі пэўных сфэраў ангельскага грамадзянства.

«Маніфэст расійскі—піша аўтар—абяцая Польшы ня толькі незалежнасьць, але аб'еднаньне усіх яе частак. Праўда, што выпаўненьне гэтых абяцанак залежыць ад ваеннай перамогі, цяпер яшчэ надта далёкай. Праклямацыя аўстра-нямецкая гавора аб незалежнасьці Каралеўства Польскага, т. е. толькі краю адабранаго ад Расіі. Нямецкі спосаб развязаньня польскай справы азначая далейшае трываньне падзелу і незадаваленьне якое з гэтага вынікня. Немцы могуць нават зразумець, што іх даўная рэпрэсыўная палітыка ў адносінах да палякаў, павінна быць зьменяна, бо іначай хаўрус Польшы з уцясьніцялямі рэшты іх братоў выкліча неспакой і ў сярэдзіні і з надворку Каралеўства Польскага. Гэтых кепскіх бакоў хаўрусу з немцамі, павэдлуг думкі аўтара, ня зроўнаважыць нават факт далучэньня да Польшы Літвы, які ёсьць магчымым толькі пры развязаньню польскай справы ў нямецкім духу, бо Расія згадзіцца на адданьне Літвы ня можа.

„Здаецца ясна—піша ён—што як за адну з магчымых кампэнсацыяў за утрату аб'еднаньня уважаюць палякі бязпрыменнае прылучэньне Літвы да свае дзяржавы. У сваім адказі на маніфэст расійскі, Польская Дзяржаўная Рада выразьна сказала што «Польща сама будзя пастанаўляць аб долі краёў, якія ляжаць паміж этнаграфічнай Польшай і Расіяй і якія даўней належалі да Польшы». Гэтыя асьцярожныя, але шмат азначаючыя выразы найпраўдападобней адбіваюць надзеі Дзяржаўнай Рады ў Варшаві, што ёй будзя дана магчымасьць злучыць Польшу й Літву, якой-небудзь формай хаўрусу. Непраўдападобна, каб на гэтае прылучэньне Літвы да Польшы згадзілась калі-небудзь Расія, заміж гэтага палякі могуць спадзявацца на немцаў. З гістарычнага пагляду, шмат што можна было -б сказаць аб гэтым. Мешаная літоўская люднасьць, праўда, мае, асабліва ў ваколіцах Вільні, пераважны польскі элемэнт; але усьвядамленьне сваёй нацыанальнасьці ўжо абудзілося сярод літ-

---

Бывала плывеш с плытам, дык яны пазьбіраюцца на бераг і давай дражніцца: «Паўлюк!» А мы ім: «Кляўсь, а ці цэлы яйца ў сучкі?!» Часам як раз'юшымся, дык начынаем крычаць на іх усе разам, як за гусьмі на каршуна: «Клаўсе,—твае дзеці ня ўсе, палавіну ва ўсе,—а ты—га!.»

Шмат чаго ведае Гаронім,—усягон я перакажаш. Бывала, зьбяруцца людзі пад сьвята якое ці ў нядзельку у вечар да Бірулі «па сэсію»,—агню ня запальваюць, сядзяць попацёмку, кураць, жартуюць і вядуць гаворку аж да трэйціх пеўняў. Чаго толькі тут ня пачуеш? І пра даўнейшых каралёў, і пра забраны наш край, і пад'зямельныя лёхі, пра сьмерць, пра страхі і пра жыдоўскага гамана. Бывала, паслухаешся, набярэш сабе ў голаў, дык потым да дому ісьці боязна. Ідзеш, а сам дрыжыш, як асіна. Так і здаецца табе, што выскачыць страх с цёмных с судачкаў, альба сьмяртвец цябе стрэне. І перахрысьціцца ня трапіш. Заракаешся нават, што боляй ня пойдзеш і слухаць ня будзеш,—ніхай ім пусты сьвет з гэтымі страхамі,—але марне. Надыйдзе вечар сьвяточны—і цябе зноў, як магнусам, цягне. І страх ні страшны, і сьмяртвяцоў ня баішся. Такая цікавасьць возьме, што на мейсцы ня ўседзіш.

Ня падабаў толькі Гаронім аднаго. Ня любіў ён, калі хто пачынаў шкіліць і дзеля кпінаў пытаўся пра адно здарэнне, што трапілася з ім аднакраць у Вільні. Глянуўшы зьверам на запытаўцу, ён варушыўся, сон носам, мацней смактаў люльку і трымаў сябе так, як-бы ні да яго была мова, альбо ня дачуваў крошку на вуха. Ліха тое надарылася з ім яшчэ змоладу, с першых лет яго плытніцтва.

Хто з нас ня чуў пра Вострую Браму? Або хто ня слухаў ў дзяцінстві, пабожна сьцішыўшыся і пільна гледзючы ў рот апавядаўцу, цудоўных здарэньняў пра Вастрабрамскую Божую Матку? Шмат чаго чуў і Гаронім, наслухаўся й ён ад вясковых кабет і падарожных. Трапіўшы, варочаючыся с плытоў, першы раз ў сваём жыцьці да Вільні, ён так утарапіўся на усё чыста у месьці, што забыўся і шапкі скінуць, падыйшоўшы да Вострае Брамы. Сьвет ні бяз добрых людзей,—знайшлася і ў Вільні добрая душа, што ні паляпавалася напамятаць Гароніму, агрэўшы яго кулаком па патыліцы. Шапка звалілася, а кругом загаталі. Гаронім зморшчыўся ад болю,—стаяў, моргаў вачыма і ня ведаў, што яму рабіць—ці плакаць ці сьмеяцца. А даляй, зірнуў на абразьніка ды, ціўспадзеўкі нікому, боўтнуў праз сьлёзы:

— Дзянькое васпану, што напамяталі!..

Як плытнік дасьціпны, старанны і працавіты,—Гаронім ні раз хадзіў на віціны, а з віцінамі—ў Прусы. Вось недзя у Прусах і трапіў ён купіць сваю люльку. С чаго яна зробляна—чорт яе ведае. Кульгавы Баўтрук—на што ужо знаўца і майстар вялікі,—а і той ні пазнаў. Пакруціў яе ў пальцах, памацаў, паскроб на невашта каля вечка кіпцям ды нават нюхнуў разоў колькі, а нарэсьці палажыў асьцярожна на стол, зірнуў на яе скрыва, як певянь у люстру, разьвёў рукі ды сказаў;

— Чартэ-ж яе, братке мае, ведае, з якое яна трасцы зробляна!...

На звычайнае вока—гэта люлька, як люлька. Хто нічога ня чуў і ня ведае, дык нават і ўвагі ня зьверне, ні то што каб скеміў, што ў гэтай звычайнай на простае вока, крывульцэ, якісь там сэкрат захован. Цікавая толькі у ёй бародка з двух пыпцікаў знізу, штукарскі вырабляных на кшталт барады у казла, бо, калі трымаць люльку у жмені цыбуком уніз, дык яна выглядае такік смоўж с тулаба, каторы сопалаху хаваецца ў тулаб, а калі пахукаеш ды шчыра папросіш, дык ён заварушыцца і рожкі пакажа. Ну, а больш—нічагутка. Ласьня цыбук? Цыбук яна мае даўжэрны, сплецяны з рэмяню, на кшталт бізуна, с касьцяным белым пупішкам на канцы. Дык, мабыць, не,—ні ў цыбуку тут справа. У мяне ў самога гэтакі самы цыбук, а ня даў-жа ён мне ні шчасьця, ні долі, ні Латаковай Антолі...

IV.

Гады ў рады робяць у нас паляваньне. Тагды прыежджае князь, а тропам за князям—цэлая хэўра паноў і падпанкаў. Іншы патрэбян тут, як сабаку пятая нага, але прэцца блізкі сьвет бяз жаднай, здаецца, рахубы, як нашы жанке на вясельля. І маладога яны пэўна ведаюць, як аблупляпага, з маладою добра знаёмы, бо ні раз сварыліся ля студні; і ніхто іх ні кліча і ні дае абяцанак,—а тым часам ідуць, ціснуцца, лезуць. Музыкаў паслухаць, а, тым часам,—чым чорт ні жартуе—пастаіш, пацікуеш,—дык і чарку гарэлкі вып'еш і пірага пакаштуеш, калі пашанцуе. А хіба ні цікава потым забегчы к суседу ды ўсім расказаць, што малады ні туды сеў і ні гэтак трымаўся; што сват няўдала прымаўляў і нізграбна караваям абсылаў; што хараства у маладой ані на шчопцю,—як за тры грошы люлька, а прыданкі жлухчуць гарэлку, як ваду. Цікава. Вот і засьценкавая шляхта, бывала, прычвалае за дзён колькі наўперад. Князь бадай што з замку ні варушыўся, а яны даўно ужо спацыруюць па вуліцах, як кажаны ў ціхі вечар. Нешта гавораць, вярадуюць, спрэчаюцца і заганяюць перапуджаных сабак ў падваротні...

На параду князь супыняўся на грудку каля крыжа, альбо каля карчмы на дзядзінцы. Народу зьбярэцца, як на кірмаш ці на пажэжу. Выходзяць старыя і малыя,—хлопцы і дзяўчата, дзяды і кабеты. Усім цікава, кожнаму хочацца паглядзець. Гэта рэдкае, нізвычайнае зьяўленьне у жыцьці вёскі і трэба акамянець на той мамэнт, каб ні выйсьці глянуць як на князя, так і на яго коні.

Паваланы агульным натхненьнем цікавасьці, выйшоў і Гаронім, зафайкаваўшы сваю прускую люльку. Набраўшыся хванабэрыі, ён прапхнуўся з натоўпу на перад ды стаў на самым зэсі, на ваччу у князя. Князь яго ні надта зацікавіў. Вандруючы па плытох, ён бачыў сьвет і наглядзеўся на ўсялякіх людзей па вялікіх гарадох, а затым, зірнуўшы на князя, ён хутка забыўся аб ём. Усю увагу зьвярнуў ён на князявых коняў. Вот дзе коні, дык коні! Белыя, тлустыя, а зграбныя, як лялькі. Запрэжаны цугам, адна за аднэй, як жаўнеры. Пры кожным—канюх, кожны даладне і пекна прыбраны. Убраньне абчэпляна срэбнымі звонікамі, па канцох—кутасы, усе раменьня аздобляны блішчастымі залатымі і срэбранымі брыжамі. Зварухнуцца—дык усё зьвініць, зіхаціць і міхціцца! Гаронім аж цмокнуў ад хараства і пацехі. На хартоў ён і глядзець ні хацеў. Хартэ што—псіна і боляй нічога. А вот коні—га! Гэтакіх коняў на сьвеці ні знойдзеш. Бадай кожны рублёў дваста, а то й трыста каштуе...

Хоць Гаронім уласнай гаспадаркі ніколі ні меў і зроду каня ні трымаў, але-ж яго вельмі цікавіла думка—здольны гэтыя коні да працы ці ня здольны? Памяркаваўшы крыху, разважыў, што не, ні здольны. «Дзе ў чорта!» думаў Гаронім, скрывіўшыся ад зьнявагі, як кіслага яблыка зьеўшы, і падняўшы губы к носу: «дарма, што гладкія, а на моц—як націна. Дрыгунцы, які самі паны: як што трошкі—спацея, самлея і язык з рота высуне... Стаяць толькі пры жалобі ды хрумстаюць авёс с канюшынай...»

(Працяг будзе). Язэп Лёсік.

вінаў і ня можна угадаць, ці Літва захацела-б цяпер належаць да Польшы, ці да Расійскай Рэспублікі? З пункту польскага пагляду жаданьне прылучэння Літвы ня ёсьць вынікам нацыяналізму, а імпэрыялізму і спаўненьне яго сапсавало-бы «спрыяючыя адносіны» паміж польскай дзяржавай і Расіяй, адносіны, якіх прагня умеючая глядзець у будучыну Дзяржаўная Рада...»

Ангелец праўду кажа. Апэтыты у Польскай Дзяржаўнай Рады надта вялікія, і раструбіла яна аб іх на ўвесь сьвет. Яна сьпіць і ўва сьне глытая ня толькі Літву, але й Беларусь і кавалак Украіны. Але ці спраўдзяцца яе сны, ці не,—яшчэ невядома. Бадай што не...

Гэрманскія газэты аб Польшы.

Дзьве вялікія нямецкія газэты «Фоссіше Цайтунг» і «Бэрлінэр Тагэблятт» ў адзін дзень надрукавалі стацьці, ў якіх цяперашняя гэрманская палітыка ў Польшы прызнаецца памылковай і няўдалай, прапануяцца адданьне Каралеўства Польскага назад Расіі, а так сама заяўляецца пратэст проціў гвалтоўнага аддзяленьня ад Расіі якіх-небудзь краёў.

Стацьця ў «Берлінэр Тагэблятт» пісана быўшым пасланцом князем Ліхноўскім. Ліхноўскі кажа, што прымірэньне польскай і прускай дзяржаўнай ідэі немагчыма і што утварэньне незалежнай Польшы супярэчыць інтарэсам Гэрманіі. Вартасьць вызваленьня Польшы значна паменьшыла нават для саміх палякаў посьля пераходу Расіі ад бюрократычнага да дэмакратычна-фэдэрацыйнага дзяржаўнага строю.

Падзел Польшы паміж Аўстрыяй і Гэрманіяй ня толькі зрабіў бы немагчымым прымірэньне з Расіяй, але і значна парушыў бы гэрманскі грунт гэрманскай дзяржавы. Апроч гэтага падзел выклікаў бы некарысны для Гэрманіі наплыў жыдоўскага пралетарыяту з Польшы. Складаючы разам свае памяркаваньня, Ліхноўскі кажа: «Польскае пытаньне—гэта найважнейшае пытаньне вайны і міру. Яно шмат важнейшае, чым доля Бэльгіі або Албаніі. Ад таго ці іншага развязаньня гэтага пытаньня залежыць палажэньне Прусіі, як вялікай дзяржавы, а разам з ёю і ўсяе Гэрманіі».

Апошнія навіны.

Агульныя весткі.

Як паўстала контр-рэвалюцыя.

У ночы на 26 жніўня тымчасовы урад адтрымаў з стаўкі ведамасьці, што там начыняюцца нядобрыя падзеі. А. Ф. Керэнскі нібаўна па простам проваду выклікаў ген. Карнілова. Ад'ютант далажыў, што вярхоўнага глаўнакамандуючага няма. Керэнскі памагаўся, каб яго выклікалі. Хутка Карнілаў прышоў і сказаў Керэнскому, што да яго дзеля інформацыі прыдзе Карнілава упоўнамочаны. Даўпраўды, 26-га аўгуста ранкам прышоў быўшы обэр-прак. сынода В. Н. Львоў і заявіў вымаганне, каб ген. Карнілову перадалі усю уладу. Пры гэтым Львоў паведаміў пра тое што выклікае гэтыя дамагання. Карнілаў зазначае, што, зважаючы на страшэнную небязпеку, ён ня можа начай працаваць, як толькі рашучымі і сыворымі заходамі. Гэта установіць скрозь лад і падыме боевую сілу арміі. Членам тымчасоваго ураду Карнілаў прапануе падацца ў адстаўку па сваёй волі. Новае правіцяльство ён складзе з асобаў, якіх ён сам сабе назначыў.

Керэнскі, заміж адказу Львову, арыштаваў яго. Потым Керэнскі зноў выклікаў Карнілова, каб даведацца, ці Львоў верна перадае словы Карнілова. Карнілаў гэта падцьвердзіў. Тагды Керэнскі у той жа мамэнт, ня парадзіўшыся ні с кім с таварышаў, наказаў Карнілаву нібаўна здаць пасаду ды выехаць з арміі. Карнілаў ня сказаў на гэта нічога.

Пакончыўшы гутаркі з Карнілавым, Керэнскі склікаў у зімнім палацу экстрэнную параду, да якое прычыніліся кіраўнічы вайсковым і марскім міністэрствам Б. Савінков і памоцнік глаўнакамандуючага войскам петраградскае акругі, Кузьміч. На гэтай парадзі згадзіліся ужыць самых энэргічных заходаў. Міністры-сацыялісты радзілісь з цэнтр. выканаўчым камітэтам рады работ. і салдац. дэпутатаў. Самапачуцьце у іх схвалёваная, але цалкам запэўнянае. Пастанавілі ня спыняцца ні перад чым.

28 жніўня позна у ночы выясьнілася, што тымчасовы урад абвесьціў Керэнскага дыктатарам. Усе члены кабінэту міністраў, якія ня уходзяць у склад дырэкторыі, будуць кіраваць сваімі ведамствамі без права прычыняцца да рашучых парад вышэйшага ураду.

28 жніўня хадзілі чуткі пра арэшт Радзянкі і Гучкова. Арэштованага Пурышкевіча выпусьцілі, бо даведзяна, што ён ня меў нічога супольнага з авантурай Карнілава.

Мяцеж ген. Карнілава.

Міністры, члены партыі К.-Д. у зьвязку з Карнілаўскімі падзеямі выйшлі у адстаўку. Ц. К. партыі вёў перагаворы з Керэнскім аб утварэньні новага ураду з ген. Аляксеявым на чале, але з гэтых перагавораў нічога ні выйшло.

Дзеля перагавораў з ген. Карнілавым Часовы Урад меўся пасляць у Стаўку прэдстаўнікаў Рады казацкіх войск—Дутава і Караулава, але посьля скасаваў гэтую пастанову.

Ген. Каледзін, атаман казацкіх войск абвясьціў, што, калі Часовы Урад ні згодзіцца на прапазіцыю Карнілава, дык ён са сваімі казакамі адрэжа сталіцу ад рэшту Расіі.

У 5, 10 і 12 арміях усё спакойна.

Як паведамляе газ. «Русское слово» настрой у Петраградзкіх юнкерскіх школках—«карнілаўскі.»

Ген. Клембоўскі, глаўнакамандуючы Паўднёва-Заходнім фронтам, якога Часовы Урад быў пазначыў замясьціцелям Вярхоўнага Глаўнакамандуючага, перадаўся Карнілову.

Балтыйскі флот стаіць за Часовы Урад.

Часовым Урадам арыштованы члены Дзяржаўнай Думы: Балашов, Пурышкевіч і Львов, пасланые ген Карнілава да Часовага Ураду.

Арыштованы: глаўнакамандуючы Паўднёва-Заходняга фронту ген.-лейт. Денікін, начальн. яго штабу ген.-лейт. Марков, ген.-кварцірмэйстар Орлоў, дзяжурны ген. Волкоў, глауны начальн. дастаукі у арміі ген. Эльснэр, яго памоцнік ген. Паўскі і начальнія яго канцыляры ген. Сергееўскі. Так сама арыштован камандуючы асобай арміяй ген. Эрдалі і некаторыя з чыноў яго штабу.

Абнародавана пастанова Часовага Ураду аб адстаўцы і адданьні пад суд быўш. Вярхоўнага Глаўнакамандуючага ген.-ад-інфантэрыі Карнілава, начальніка яго штабу ген.-лейт. Лукомскага і таварыша міністра дарогаў на тэатру ваенных падзей ген.-лейт. Кіслякова.

Гор. Москва і Маскоўскі павет абвешчаны на ваенным палажэньні.

Часовым Урадам Керэнскі назначан Вярхоўным Глаўнакамандуючым, начальнікам штабу—ген. Аляксееў.

Абнародавана пастанова Петраградзкага Генер-Губ. Савінкова аб забароні друкаваць у газэтах адозвы і наказы ген. Карнілава і ніафіцыяльныя весткі аб ходзі мяцежу.

У газэці «Русское Слово» за 29 жніўня пісалося, што каля станцыі «Антропшыно» Маскоўска-Віндава-Рыбінскай жалезнай дарогі ідзе бітва паміж Карнілаўскім войскам і войскам верным Часовому Ураду. 30 жніўня вечарам у Мінску была выдана абвестка ваеннага камісара заходняга фронту, што жадная бітвы ня было і што часьці Карнілаўскага войска прысылаюць дэлегацыі да Штабу Петраградзкай ваеннай акругі з заявай, што іх ашукалі і штоісьці проціў Часовага Ураду яны ня хочуць.

Маскоўская акруга абвешчана на ваенным палажэньні; войско прыводзіцца у баявую гатоўнасьць. У Маскве ўведзена поўная ваенная цэнзура. 30 жніўня газэты выйшлі з белымі лысінамі.

Прыпынены газэты: «Новое Время» і «Слово» ў Петраградзі, «Кіевлянинъ» у Кіеві і «Живое Слово» у Адэсі.

Цэнтральная Украінская Рада, пачтова-тэлеграфны хаўрус і жалезна-дарожны хаўрус стаяць за Часовы Урад.

Чорнаморскі флот і Каўказкая армія —за Часовы Урад. 7, 8 і 11 арміі так сама.

Гарадзкія думы масы гарадоў Расіі абвясьцілі аб сваёй вернасьці Часоваму Ураду.

Ген. Крымаў, вёўшы войско на Петраград, падчыніўся Часоваму Ураду.

30 жніўня на аб'еднаным сходзі выканаўчых камітэтаў Рады раб. і салд. дэп. і Рады сел. дэп. міністр працы Скобелев абвясьціў, што стаўка здаецца без далейшага сапраціўленьня.

Зачынены газэты «Новая Жизнь» і «Новая Русь».

1 верасьня а 10 гадз. веч. генералы: Карнілаў, Лукомскі, Рамапоўскі, палкоўнік Плюшчэўскі—Плюшчык і інш. былі арыштованы. У Магілёў выехала вярхоўная сьледчая камісія.

Беларускі сход.

22-га жніўня у памешканні Беларускай Сацыялістычнай Грамады (Петраград, Знаменск. 36-54) адбыўся агульны сход усіх сябраў Б. С. Г. і спачуваючых ім, на каторым былі зробляны гэтакія даклады: І. Я. Воронко на тэму: Гасуд. парада ў Маскве і нацыянальнае пытанне, Д. Жылуновіч: Конферэнцыя нацыян.-сацыяліст. партый», І. А. Лаўрыновіч: «Цэнтральная Рада у Мінску». Усе даклады рабіліся на расійскай мові.

З Украіны.

З пастановаў Усеукраінскага пэдагогічна-прафэсійнага зьезду 8—10 жніўня.

«Дзеля таго, што нацыянальная школа—гэта ня толькі ідэальны прынцып, але і канкрэтная псіхалагічная, пэдагогічная і сацыяльна-палітычная вымога, дык школа на Украіні навінна ня толькі захаваці родную мову, але так сама і зьмяніць сваю праграму. У школьнай працы павінна быць нацыянальная творчасьць славесная, музыкальная, мастацкая у згодзі з індывідуальнымі нахіламі дзяцей; так сама і шырокае азнаемленьне з родным краем, яго гісторыяй і вывымогамі мяйсцовага жыцьця».

Адозва Украінскага Генэральнага сэкратара народнае асьветы.

Украінцы, ідзіце да роднае школы!

Бацькі і мацяркі! Гэтага року вашым дзецям выпадае вялікае шчасьце, якога мы чакалі вельмі і вельмі доўга. Гэтага року дзеці вашы будуць вучыцца на роднай мові, якая забаранялася да гэтага часу ворагамі нашага народу. Навуку можна добра зразумець толькі на роднай мові, яна ня калечыць душы дзіцячай, яна дае яму больш дарагога часу. Праз гэта на роднай мові ідзе навука па усём сьвеці.

У гэты год у Расіі пачынаецца навука на роднай мові для кожнага народу; гэта самае будзе і для украінцаў на усёй вялікай іх зямлі, а перш за усё у сталіцы Украіны—Кіеві. Тут у кожным раёні будзе адведзена для украінскіх дзяцей не менш адпае школы, а усіх не меньш 15. Дык вот, хто з бацькоў і матак хоча дабра свайму дзіцяці, хоча каб яно магло паступіць да украінскае гімназіі, а потым вучылася і даляй, ніхай аддае сваё дзіця ў украінскую школу і робіць дзеля гэтага заяву па

№ 18 спазьніўся с прычыны жыдоўскіх сьвят, у якія друкарня не працуе.

пунктам, якія будуць абвешчаны Меськаю Управаю і нашым справачным бюро.

Вайна.

Агляд ваенных падзей.

На Заходнім фронці на Рыжскім кірунку нашы часьці з бітваю пасуваюцца наперад. Гэта добры знак. Ужо пачынаецца восень, дажджы, і можна сьмела сказаць, што ў гэтым годзі немцы да Петраграду ня дойдуць і вартасьць забраньня імі Рыгі панізілася.

На сьвенцянскім кірунку—артыльлярыйская стрэляніна.

На Румынскім фронці мяйсцовыя атакі і контр-атакі з абодвых бакоў.

На другіх фронтах ціха. Робяцца толькі разведкі і налёты аэрапляпаў.

Што робіць Амэрыка для вайны.

Маладыя людзі аа 20 да 30 гадоў перапісаны; ўсяго запісана 9.500.000 чалавек. Робіцца першы прызыў—687000 чалавек. Зараз жэ за яго скончэньнем пачнецца другі—500.000 чалавек. Усяго за першы год вайны будзя прызвано 2 або 3 мільёны людзей.

Вайна ўжо каштуе Злучаным Штатам 9 мільярдаў доляраў. Цяпер робіцца яшчэ пазычка вялічынёю у 5 мільярдаў дол. На будоўлю гандлёвага флоту асігнована 500.000 дол., а на будоўлю аэрапляпаў—640.000 дол. (Доляр цяпер лічыцца за 4 р. с капейкамі).

Старасьвецкая калядная беларуская песьня.

Прышлі пастыры з Ерузаліму
Аж а поўначы да Максіма.
Акрыкнулі вялікую тугу,—
Агонь гарыць вэдля лугу.
Стары Максім барадаты
Спалохаўся, выскачыў с хаты.
«Што-ж там, дзеткі, за пракуда?»
Агонь гарыць—вялікае цуда.
Кажуць, што Хрыстос зьявіўся,
У Бэтліемі нарадзіўся.
Там анелі хараша сьпеваюць,
На жалейках жаласна іграюць.
Пабяжым мы да яго,
Прывітайма Маленькаго.
Неба, зямлі князь багаты
Ляжыць павэдля быдляты.
Пад Ім сена ні драбінкі,
Палаценца ні рубінкі.
Тым пакрыта Яго цела,
У чым пастушке хадзілі.
З аднаго боку стаіць бычок,
А з другога асельчок:
Стаяць, грэюць Хрыста-Бога,
Езус-Хрыстус маленькога.
Прачыстая паглядая,
Што гасьцей к сабе ня мае.
Прыйшлі да Ей пастыры,
Зайгралі там на ліры.
Лука, Ян іграюць на дудзе,
А што-ж гэта там будзе?
Кузьма, Дзямян—два жмудзіны
Прынясьлі гаршчок бацьвіны.
Ой, вы дурні, жмудзіны!
Наш Бог ня есьць бацьвіны:
Есьць Хрыстос кашку з мачком
Ды з мядовянькім сачком.
Прынясіце Хрысту Богу падаркаў:
Гаршчок кашы, прываркаў,—
На вас Хрыстос ласкаў будзя,
Па век-векаў не забудзя.

Падаў Трыўдар.

Рэдактар Я. Лёсік.

Друкарня Н. М. Нахумова (старшага)

Выдавец «Т-ва Беларускай Культуры.»